

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено сучасний стан системи соціального страхування України, обґрунтовано шляхи її удосконалення.

Исследовано современное состояние системы социального страхования Украины, обосновано пути ее усовершенствования.

The modern state of the system of social security of Ukraine is investigational, grounded ways of its improvement.

Ключові слова: система соціального страхування, безробіття, страхові виплати, ринок праці, тіньова економіка.

Соціальне страхування є специфічним інститутом соціального захисту і водночас сферою економічної системи держави, де відбувається перерозподіл виробленого валового внутрішнього продукту, з метою захисту інтересів економічно активного населення від негативної дії соціальних страхових випадків.

Соціальне страхування доцільно вважати інвестицією в людський капітал, значущість якої для економічного зростання і добробуту визначається державою. Оцінка Світовим банком 192 країн світу засвідчила, що головним показником національного багатства є людський капітал, на який припадає 64% проти 16% фізичного капіталу та 20% природного капіталу [1, с.49]. Саме людський і соціальний капітал забезпечують нині найвищі темпи економічного зростання, і саме ті країни, політика яких спрямована на забезпечення розвитку людського потенціалу, досягають на зламі тисячоліть найбільших успіхів. Роль і значення людського потенціалу, якості населення багаторазово збільшується з огляду на системну демографічну кризу та хвилю депопуляції, що охопила чи не всі економічно розвинені країни світу. Україна також вступила у цей період свого розвитку, і всі демографічні прогнози свідчать про практичну неможливість подолання тенденції скорочення чисельності населення в осяжній перспективі. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, чисельність населення України на початок 2051 року становитиме 36,0 млн. осіб. Загальне зниження дорівнюватиме – 23%. Втім, відбуватиметься не просто зменшення загальної чисельності населення – очікуються значні структурні зрушення: передусім на тлі скорочення чисельності населення працездатного віку спостерігатиметься зростання осіб старшого віку [2, с.41-42].

Проблеми організаційно-правових та фінансових аспектів соціального страхування висвітлювалися у вітчизняній літературі, зокрема в наукових працях таких вчених, як В.Базилевич, Є.Губар, Д.Богиня, І.Журавська, Б.Зайчук, Е.Лібанова, Б.Надточій, О.Палій, В.Плиса, С.Осадець та ін.

Метою дослідження виступають проблеми і перспективи соціального страхування сьогодення в Україні.

Інститут соціального страхування в незалежній Україні став провідною формою реалізації прав громадян на соціальний захист. Водночас він продовжує активно розвиватись під впливом чинників економічного та демографічного характеру, що

створюють досить жорсткі зовнішні умови для його функціонування.

Завдання забезпечення зростання розмірів страхових виплат та запровадження обов'язкового медичного страхування при назрілій потребі зменшення витрат виробництва на здійснення платежів до системи соціального страхування, спонукає до пошуку шляхів удосконалення механізмів реалізації соціальних функцій, побудови фінансових та інформаційних потоків за більш ефективними схемами. Економічна теорія вивчає це питання досить глибоко, проте застосування наукових рекомендацій часто ускладнене неможливістю точного прогнозування тих змін, що відбуватимуться в балансі економічних чинників. Особливо важко піддається прогнозуванню тіньовий сектор економіки. Питання про те, що в Україні співіснують два самостійних ринки праці – офіційний та тіньовий, – уже не є предметом дискусій. Сьогодні зайнятість у тіньовій сфері з випадкового підробітку все частіше перетворюється в основне місце роботи та забезпечує в середньому 25-30% сімейного доходу.

Серед причин виникнення тіньового сектору називають незавершеність інституціональних ринкових перетворень, особливості менталітету, як наслідок тривалого панування тоталітарної ідеології, недосконалість податкової системи, надмірний податковий тиск на виробника [3; 4]. Тіньова частина ринку, займаючи суттєву частку, негативно позначається на розвитку системи соціального страхування. Виділяють три основні її сегменти: 1) протизаконна економічна діяльність, в якій держава не зацікавлена і протидіє їй; 2) економічна діяльність, в якій держава зацікавлена, проте не має ефективних засобів для виведення її з тіні; 3) економічна діяльність на рівні домогосподарств, що найбільш важко піддається оцінці [4, с.27].

Система соціального страхування відіграє важливу роль в позиціонуванні суб'єктів економічної діяльності, що знаходяться в другому і третьому секторах. За розрахунками західних фахівців, критичним для країни є щорічний обіг у сфері тіньового сектору на рівні 15-35% ВВП. Якщо обіг тіньового бізнесу перевищує 30% ВВП, а кількість працюючих на нього – 40% зайнятих, економіка втрачає керованість. За оцінками Світового банку, Україна має неформальний сектор, який досягає приблизно 50% офіційного ВВП, що характеризує стан макроекономічної безпеки в державі [5].

В умовах ринкових трансформацій державі варто чітко визначитися з напрямом реформування системи соціального страхування. Суттєвим кроком у реформуванні попередньої системи соціального забезпечення населення стало прийняття Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Цей базовий законодавчий акт передбачає комплексний соціальний захист громадян на основі принципів та засад загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійного страхування; страхування на випадок безробіття; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; соціального медичного страхування. Порядок здійснення окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування та порядок

справляння страхових внесків регулюються окремими законами, за винятком загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, яке досі не запроваджене в Україні. У комплексі ці нормативно-правові акти забезпечили формування нової системи соціального страхування, дозволили зробити перехід від бюджетного до страхового принципу фінансування окремих напрямів соціальних видатків [6]. Головним пріоритетом подальшого розвитку соціального страхування вважаємо поступове наближення розмірів мінімальних страхових виплат за загальнообов'язковим соціальним страхуванням до рівня прожиткового мінімуму. Адже в Законі України „Про прожитковий мінімум” записано, що прожитковий мінімум – це вартісна величина достатня для забезпечення нормального функціонування організму людини ..., яка застосовується, зокрема, для встановлення розмірів соціальної допомоги, допомоги у зв'язку з безробіттям та інших соціальних виплат [7, с.17].

До найважливіших характеристик державної політики України у сфері соціального страхування працівників в найближчій і більш віддаленій перспективі потрібно віднести: удосконалення механізму використання коштів системи соціального страхування; опрацювання методологічних підходів до побудови моделі адміністрування соціального страхування, враховуючи можливі переваги та наслідки не тільки для соціальної страхової системи, а й соціально-економічної системи України загалом; створення недержавних форм і структур у сфері добровільного соціального страхування; запровадження економічної, конструктивної моделі медичного страхування; аналіз чинників, що стримують розвиток страхового ринку в розрізі соціально значущих видів страхування – це страхування життя, пенсійне страхування, особисте страхування.

Роль працівників у ринкових умовах економіки радикально змінюється. Вони вимушені будуть розраховувати, перш за все, на свій заробіток (дохід), все більше спираючись на власні можливості. Поки ж більшість населення не має фінансової можливості створювати для себе додаткові форми соціального страхування. Але сприяння з боку держави функціонуванню недержавних страхових установ, економічна стабільність та підвищення на цій основі грошових доходів населення приведе до зростання зацікавленості громадян у власному, додатковому до державного, формуванні соціальних фондів [8, с.32].

Список використаних джерел:

1. Яценко В.М. Інвестування у людський капітал в умовах трансформаційної економіки: регіональний аспект / В.М.Яценко, О.П.Кошулько // Фінанси України. – 2007. – №5. – С.48–55.
2. Мних М.В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення / М.В.Мних // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 39–45.
3. Вольська А.О. Проблеми і напрями вдосконалення соціального страхування в Україні / А.О.Вольська // Збірник наук. праць Подільського держ. аграр.-техн. університету. Вип. №14. Т.2. – Кам'янець-Подільський, 2006. – С.283-286.
4. Закревський В. Система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. Проблеми та шляхи розвитку / В.Закревський // Україна: аспекти праці. – 2004. – №5. – С. 27.
5. Експерти: офіційна середня зарплата в українців занижена в три рази [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.intv.ua/article/16445
6. Страхові внески та єдиний соціальний внесок: соціально-правові аспекти порівняння [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2591>.
7. Доходи та витрати домогосподарств в сільській місцевості / [О.В.Берданов, В.В.Вітвіцький, І.Ф.Гнибіденко та ін.]. – К.: УАДУ, 2003. – 76 с.
8. Доходи та витрати домогосподарств в сільській місцевості / [О.В.Берданов, В.В.Вітвіцький, І.Ф.Гнибіденко та ін.]. – К.: УАДУ, 2003. – 76 с.
9. Воблий К. Основи економіки страхування / К.Г.Воблий. – М.: Анкил, 1993. – С.5-20.